

z důvodů právních (nedostatek legitimace, nepodstatnost žádané opravy). Ovšem ale buďž dovoleno, byla-li žádost odmítnuta in merito, žadateli, bylo li jí místo dáno, odpůrci, proti příslušné stati protokolu ohlásiti odpor (viz § 212. civ. proc.).

O stížnosti rozhodujž v řízení přestupkovém v každém případě sborový soud první instance, v řízení o zločinech a přečinech zásadně vrchní soud a jen, je-li žádost za opravu p. o h. p. podkladem pro stížnost zmateční, která se předkládá soudu kassačnímu, tento soud.

Tytéž instance nechť posoudí také význam odporu proti protokolu položenému, vyžádajíce si dle okolností prvé od prvního soudu objasnění.

Toto řízení platíž pouze pro žádosti za opravu p. o h. p., podané některou stranou procesní ve lhůtě svrchu naznačené.

Žádost strany opozděná a rovněž i žádost jiných osob (na př. svědka) mějž pouze význam upozornění soudu na přepsání neb jiné patrné omyly ve protokole, jichž opravu předsedící (soudce) v každý čas ze své moci může naříditi.

Lze-li odpírati uznání neexistentního závazku podle zásad platných pro *condictio indebiti* anebo dle zásad, které platí pro *condictio sine causa*?¹⁾

Habilitační přednáška. Podává Dr. Krčmář.

Základní otázkou, od které při řešení našeho případu jest vycházeti, jest charakteristika uznání. — Jakou povahu jest přikládati projevu vůle uznáním se manifestujícímu? a specielně, by vlastního jádra otázky bylo se dotčeno: Jest uznání, smlouva uznávací, totiž slib splnění závazku již existentního, obligací abstraktní čili nic? Kdyby bylo tu odpověděti kladně, pak bylo by zcela jisto, že naprosto vyloučeno jest, by použito bylo na odpírání neexistentnímu závazku zásad platných pro přípustnost *condictionis indebiti*.

¹⁾ O otázkách, jaké skutečnosti jest prokázati žalobci při těchto druhích žalob, chce-li vítězství ve sporu dojiti, sr. místo jiných *Pavliček*, *Žaloby z obohacení*, a sice pokud se týče *condictio indebiti* str. 272 a nn, pokud se týče *condictio sine causa* str. 270.; o břemenu průvodním sr. ještě na př. *Dernburg*, *Pandekten* I. str. 377, (V. vydání), k tomu fr. 25 D. de probationibus et praesumptionibus 22, 3.

Jeť, a zajisté právem, panujícím míněním v literatuře a sice, jak v naší, tak i v literatuře ostatní, že dle rakouského práva občanského abstraktní, od kausy své oddělený projev vůle nedá vzejítí závazku obligačnímu. »Vždyť účel životní, kterému smlouva slouží, a každá smlouva slouží účelu takovému, jest důvodem uznání smlouvy této v právu a účel ten jest i vodítkem při vydání norem smlouvu tu upravujících. Zákon může ovšem za jistých podmínek dovoliti oddělení projevu od jeho kausy; avšak v proklamování svobody smluvní takové dovolení k abstrahování od kausy ještě neleží.«²⁾ Nemá tudíž dovolání se § 861. o. z. místa. Že toto mínění lze pokládati za panující, tohoto tvrzení za svědky lze se dovolati článků p. dv. r. *Randy* v *Juristische Blätter* 1882, kdež podrobuje se úvaze spis *Hrůzův* o novaci dle práva rakouského³⁾, článků *Dra Pavlíčka* v *Právniku* z r. 1868, *Strohala* v časopisu *Grünhutov* (sv. X.), *Krasnopolskiho* v *Kritische Vierteljahrsschrift* (sv. 25.), spisu *Ehrenzweigova* o dvojčlenných smlouvách⁴⁾, systému *Krainzova*, a ne na posledním místě spisu *Scheyova* o zvláštní části obligačního práva rakouského. Jinak výminečně *Hrůza* v citovaném spisu.

Kdyby tedy uznání bylo považovati za slib abstraktní, pak, ježto by tu nebyla causa debendi (*Verpflichtungsgrund*), bylo by na žalobci, jenž ze závazku uznaného žaluje, aby sám nejen uvedl, nýbrž i prokázal důvod závazku a jedině průkaz tohoto závazku opatřil by jemu vítězství ve sporu. Jen tak dalece by uznání jemu, t. j. žalobci, výhodu, pokud se týče materiálního břemene průvodního, poskytlo, si non indiscrete loquatur (sr. fr. 25. § 4. D. 22, 3., pak *Bähr* na m. u. str. 142.) t. j. pokud by uznání táhlo se výslovně ku závazku prvotnímu jemu za základ ležícímu a tedy, bychom s *Bähr*em mluvili, obsahovalo nejen projev vůle — právní jednání (*Anerkennung als Willensakt*), nýbrž podávalo zároveň i zprávu o jistém reálním příběhu mezi stranami se přihodivším (*Anerkennung als Beweismittel*). V tomto případě přesunulo by se pak ovšem břemeno průvodní směrem k žalovanému, ježto by tento protidůkazem neexistence závazku za předmět majícím musil vyvrátiti důkaz existence závazku produkováním mimosoudního doznání se strany žalovaného provedený. (Je totiž patrné, že *Bähr*ova »*Anerkennung als Beweismittel*« jest doznáním reálného příběhu a nikoli uznáním závazku.)

Než tak, jak právě uvedeno, poměry mezi stranami spornými patrně neleží. Učí se, zajisté právem (sr. na př. *Schey* na u. m. 170.), že uznání, právě tak jako novaci vůbec, nelze považovati za jednání abstraktní, nýbrž že ono jest jednáním kausálním, jehož

²⁾ *Schey*, Die Obligationsverhältnisse des öst. allg. Privatrechtes I. sv. 1. sešit str. 167

³⁾ *Hrůza*, Zur Lehre von der Novation.

⁴⁾ *Ehrenzweig*, Über die zweigliedrigen Verträge.

účelem jest, postaviti poměr mezi stranami existentní na nový základ, na novou basi, při čemž ovšem nemá býti popíráno, že nová obligace, nový právní poměr může býti abstraktní. Po té stránce blíží se tudíž k sobě placení a novace, speciálně uznání, jak často bylo učeno. Z rakouské literatury jest srovnati jmenovitě spis *Hasenöhrlův* o právu obligačním sv. II. str. 297. a nn. a *Scheyův* na u. m. p. 48. Účelem placení (*causa solvendi*) jest definitivní vypořádání poměru právního mezi stranami, čili, jak pěkně to byl vyjádřil *Bähr*: »Placením činí se zadost essentiálnímu požadavku obligace, jenž záleží ve snaze po ukončení poměru napjatosti mezi stranami existující: »Die Zahlung bildet den naturgemässen Abschluss, mit welchem das Schuldverhältnis seine Lebensaufgabe erfüllt hat. Von da an muss es wesentliche Gefährdung des Gläubigers der Vergessenheit anheimgegeben werden, um neuen Verkehrsverhältnissen Platz zu machen.«

Obsahem podobné, rozsahem různé účely sleduje uznání. Ono slouží k tomu, aby provisorně poměr mezi stranami na určitou, pevnou novou basi postaven byl. Věřitel má býti ujištěn o existenci, o výši a liquiditě svých aktiv. Ostatně neliší se účely tyto podstatně od oněch, jaké novace vůbec sleduje a jak byl přehledně sestavil *Hrůza* ve svém vícekrát citovaném spisu na str. 94. pod č. V.

Po té stránce t. j. po stránce účelu obou typů smluvních nalézáme tedy paralelu mezi placením a uznáním. Vzniká otázka: Lze paralelu tuto vésti do krajností, lze ve všech směrech, pokud vůbec povaha věci to připouští, zásad pro placení platných použiti na uznání? S velmi povolané strany ozval se hlas před počínáním takovým varující. *Unger* v 15. svazku *Grünhutova* časopisu vyslovil v té věci své pochybnosti.

Zodpovědění otázky, tvořící předmět přítomného thematu, závisí v podstatné míře na zodpovědění otázky svrchu položené.

Zodpovíme-li tuto kladně, t. j. prohlásíme-li, že uznání jest na roveň placení postaviti, pak není pochyby, že uznanému neexistentnímu závazku lze odpíratí toliko dle přísnějších zásad o *condictio indebiti*, t. j. žalovaný, oproti kterému důkaz o uznání závazku bude proveden, domůže se zamítnutí žaloby a tudíž vítězství ve sporu jen tenkrát, prokáže-li jednak neexistenci závazku a omyl svůj, pokud se týče existence závazku v době uznání. Neboť i ten, kdo zaplatil dluh neexistentní, jen tehdy ve sporu o vrácení plnění vedeném zvítězí, prokáže-li, že ignorans *indebitum solvit*; sed si sciens se *nondebere solvit*, cessat repetitio. Fr. 1. D. 12, 6, a pak § 1431 o. z. Odpovíme-li však k naší svrchu uvedené otázce záporně, pak bude nutným toho důsledkem, že dostačí nám, prokáželi žalovaný neexistenci závazku uznaného, nedostatek právního důvodu.

Bähr v 1. části svého základotvorného díla »Anerkennung als Verpflichtungsgrund«, v části to jednající o právu římském, prohlásil: »Indebite solutum und indebite promissum stehen rücksichtlich der Anfechtbarkeit einander völlig gleich« a opřel tvrzení to citáty z pramenů jmenovitě uvedl fr. 47. D. de operis libert. 38., 1.; fr. 62. D. 12., 6.; fr. 20. D. de S. C. Mac. 14., 6. a c. 6. C. de juris et facti ignorantia 1., 18. Místa ta dotýkají se ovšem římské stipulace a *Bähr* na uvedeném místě na stipulaci je vztahuje, ale poněvadž později, vykládá právo obecné moderní, uznání zcela na roveň stipulaci staví (sr. na př. str. 163. a s druhé strany stotožňuje se tamtéž vůbec dlužní úpis s uznáním, sr. str. 236.), jest dojista všeobecný výrok svrchu citovaný i na uznání vztahovati.

I německý zákonník občanský postavil po této stránce uznání v jednu řadu s placením, alespoň do jisté míry. Ustanoví § 222. tohoto zákonníku: »Nach der Vollendung der Verjährung ist der Verpflichtete berechtigt die Leistung zu verweigern. Das zur Befriedigung eines verjährten Anspruchs Geleistete kann nicht zurückgefordert werden, auch wenn die Leistung in Unkenntnis der Verjährung bewirkt worden ist. Das Gleiche gilt von einem vertragsmässigen Anerkenntnis, sowie einer Sicherheitsleistung des Verpflichteten.« Jak patrně, jsou tu indebiti promissio a solutio, pokud jde o repetitio, sobě na roveň postaveny.

Tážeme se, co platí pro právo rakouské. *Schey*, jenž ostatně vůbec proti náhledům *Bähr*ovým vystupuje, přidává se tu k mínění tohoto a soudí, že žalovaný nároku žalobcovu, o uznání se opírajícímu, čeliti bude jen tehdy s úspěchem, prokáže-li vedle neexistence závazku, i omyl svůj, pokud se týče existence jeho. Doznává sice, že prakticky jest odtud jen jediný krok k závazku skutečně abstraktnímu, ježto lze se zavázati pomocí fingovaného uznání. Avšak tato možnost, obcházení takovýmto způsobem eventuálně vydané předpisy zákonné, jak praví »die Möglichkeit dieses Schleichweges des Lebens«, nezdá se jemu býti dostatečným argumentem de lege lata.

Positivních dokladů pro to neb ono mínění v zákoně samém není; snad bylo by možno dovolati se § 1396., na jehož slova: »Hat er (sc. der debitor cessus) die Forderung gegen den redlichen Übernehmer für richtig erkannt, so ist er verbunden, denselben als seinen Gläubiger zu befriedigen«, rejstřík sub voce Anerkenntnis poukazuje. Příímého důkazu však ustanovení to netvoří, a bude se jen níže předpisu toho jako eventuální podpory pro to neb ono mínění odjinud vyzískané, dovoláno.

Vlastním základem důkazu bude jen princip ležící za základ §-u 1431. o. z. resp. pravidlu, kteréž jest předchůdcem onoho,

totiž fr. 1. D. 12., 6 ; jest totiž povšimnouti si důvodu, proč scientia indebiti vylučuje repetitionem. Právníci římstí začasté odůvodňovali předpis ten tím, že is, qui sciens indebitum solvit, donasse videtur. Kdyby tento argument byl jedině rozhodným, pak po našem soudě nebylo by pro právo rakouské vzhledem k předpisu zákona z 25./6. 1871 č. 76. ř. z., jenž k platnosti darování »ohne wirkliche Übergabe« žádá formu aktu notářského, pochybnosti, že uznání indebita nerovnálo by se placení indebita. Avšak bylo záhy seznáno, že onen argument právníků římských k odůvodnění pravidla uvedeného nestačí.

Bylť poukázal již *Bähr* k tomu, že kdyby toto hledisko bylo správným, bylo by nutným důsledkem, aby průkaz každého omylu ať omluvitelného, či neomluvitelného, ať faktického, ať právního, měl v zápětí vítězství kondicentovo ve sporu o vracení indebita plněného vedeném. Neboť nechť omyl jest způsoben zaviněním sebe hrubším, nikdy nelze říci o plátcí v takovémto omylu se nalezajícím, že on donare videtur. A přece dle pramenů římských zdá se býti nepochybným, že omyl kondicentův musí býti iustus — iusta causa ignorantiae, fr. 25. pr. D. cit.; sr. *Bähr*, Anerkennung, str. 69.; k tomu sr. c. 10. C. de iuris et facti ignorantia 1., 18, a c. 6. 7. C. de condictione ob causam datorum 4., 5. — Důvod ten je zajisté jiný; týž často byl již formulován a jasně byl jej vytkl jmenovitě *Bähr*, připojiv výklad ten k svrchu již citovanému výroku o účelu placení:

»Byla-li obligace vypořádána, pak musí celý poměr, nemá-li dřívejší věřitel vážně býti ohrožen, propadnouti zapomenutí, aby novým poměrům právním učinil místo. Snad věřitel bona fide vzhledem k obdrženímu placení určitým způsobem upravil své poměry; snad opomenul jiných prostředků, které by jeho bezpečnost byly podepřely. Všechny tyto momenty nemohou sice vésti k tomu, aby conditio indebiti zcela byla vyloučena, ale ovšem vedou ony k tomu, aby omezena byla na ony případy, kdy plátce pomoci, která v kondikci obsažena jest, skutečně zasluhuje. Pomoci té však on nezasluhuje, jestliže vzdal se jmění svého, nestaraje se vážně o to, je-li ku vzdání se takovému po právu nucen čili nic. Jest tudíž omezení kondikce na případy omluvitelného omylu produktem pravé aequity, jež u vážném sebeobmezení vystříhá se toho, by upadla v příliš přísné konsequence stricti iuris a takto prokazuje se důstojnou své vyšší misse.«

Jest tudíž důvodem značného břemene průvodního, které žalobci při conditio indebiti se ukládá, snaha chrániti příjemce, jenž bona fide placení byl přijal. K tomu jest podotknouti jen tolik, že dle § 1431. obč. zák. obor condictionis indebiti valně jest rozšířen, ježto stačí průkaz jakéhokoli omylu, třeba neomluvitelného. Sr. i *Pavliček* na u. m. str. 166.

Vzniká otázka: Lze říci, že eadem iuris ratio, která k omezení kondikce placeného vede, platí i pokud se týče uznání?

Snad podobné úvahy, jaké svrchu byly uvedeny, mohou se podávat i zde, ale podávají-li se ony, podávají se zajisté u míře podstatně menší. Vždyť svrchu byl na to kladen důraz, že účelem placení jest definitivní uspořádání poměru mezi stranami, účelem uznání jen provisorní jeho stabilisování. Jen ony surrogáty soluce, které právě tak jako tato mají za účel a důsledek definitivní uspořádání poměru, jako datio in solutum, prominutí dluhu nebo kompensace, mohou dle týchž zásad jako placení býti posuzovány. Zdá se nám tudíž býti příliš odvážným, princip v § 1431. o. z. obsažený rozšiřovati na případy jiné, příbuzné sice, ale přece ne tak blízké, aby bez úhony mohlo se říci: eadem iuris ratio, eadem sit igitur legis dispositio. Svrchu citovaný § 1396. o. z. může tomuto mínění ještě sjednati převahu. Klade-li se tamtéž výslovně na to váha, že bona fides tertii se chrání, jest zajisté blízkým náhled, že bona fides ipsius creditoris podobné přízni zákona se netěší. Má, jak patrně, § 1396. o. z. ráz výmínečný a je zajímavé, že tam ani z daleka nenaznačuje se možnost, že by scientia aut ignorantia debitoris cessi mohly míti pro celý právní poměr význam.

Občanský zákoník tudíž patrně svědčil by mínění, že stačí v našem případě, prokázeli žalovaný neexistenci závazku uznaného. Než dlužno se ohlednout po předpisech jiných.

Schey otázkou touto se zabývavší opominul při argumentaci své předpisu proň po našem soudě velmi důležitého, totiž zákona z r. 1871, jenž žádá, aby uznání dluhu mezi manžely (Schuldbekennnisse) a stvrzení přijetí věna manželem, mají-li býti platnými, oděny byly ve formu notářského aktu. Proč *Schey* k argumentu tomu, o němž níže šíře zmíniti se jest, nehledí, dá se vysvětliti z názoru jeho na zmíněný předpis. Považujeť on za jisto, že listiny právě zmíněné jsou listinami průvodními, tedy listinami podávajícími zprávu o jistém příběhu v minulosti se odehravším, a nikoli listinami obsahujícími causam debendi. A přece zdá se býti nepochybně, že zákon má na mysli poslední.⁵⁾ Byloť ovšem již velmi často podotčeno, že stylisace zákona je velmi nedostatečná, ale tolik zdá se býti pravděpodobným, že zákon pojednává o formě právních jednání a nikoli o formách listin průvodních, a že tudíž

⁵⁾ K tomu sr. *Randa*, Ist die Geltung des Gesetzes vom 25. Juli 1871 Z. 76. R. G.-Bl. durch die neuen Civilprocessgesetze eingeschränkt worden (Ztschrift für Notariat z r. 1902 č. 15.) a argumenty tam přivedené z § 1226. o. z., § 16. uvoz. zák. k obchodnímu zákoníku, iak §§ 49. a 50. konkursního řádu. Jinak, aspoň pokud se týče stvrzení věna manželem, *Tilsch*, Der Einfluss der Civilprocessgesetze (2. vydání str. 208.); sr. i *Bežek*, Zeitschrift für Notariat z r. 1902 č. 8—19.

pojednává o listinách projev vůle obsahujících a nikoli o listinách zpravujících o nějakém faktickém příběhu. Konečně i stylisace zákona tomu svědčí. Mluví-li se o *Schuldbekenntnisse* a *Bestätigung über den Empfang eines Heiratsgutes*, zdá se odtud vyplývati, že jedná se o listiny, které obsahují *causam debendi* a tudíž projev vůle. Ovšem že na poslední moment nelze klásti zvláštní váhu, ježto všeobecně mluví se o dlužním úpisu (*Schuldschein*) a také občanský zákoník tak činí v § 1001., v tom smyslu, že dlužným úpisem rozumí se listina ztvrzující připočítání, numeraci valuty.

Co plyne tedy ze zákona z r. 1871 č. 76. ř. z., předpokládajíc, že názor náš naň je správný, pro otázku naši?

Po našem soudě na první pohled tolik, že byl by předpis zákona tohoto žádající k platnosti smluv uznávacích mezi manžely formy notářské zbytečným, kdyby byl správným názor svrchu projevený, že lze neexistentnímu závazku uznanému odpírati podle zásad platných pro *condictio sine causa*. Motivem zákona jest, jak patrnó, chrániti strany před ukvapením, a poskytnouti jim, prostřednictvím stížení formy k platnosti jednání potřebné, možnost věc zevrubně uvážiti.⁶⁾ Kdyby zákon nechoval obavy, že vědomým uznáním neexistentního závazku lze obejít formu, jejíž zachování jest podmínkou platnosti jednání právních v zákoně sub 1 b uvedených, nebyl by viděl se nucena dáti zmíněný předpis, že ku platnosti smluv uznávacích jest potřebí formy notářské. Uvažujeme-li zákon jen s tohoto hlediska, t. j. všímáme-li si toliko vzájemného poměru mezi manželem uznatelem a manželem druhým, pak nemůžeme se ubrániti dojmu, že zákon v přesvědčení, že uznáním bezforemným neexistentního závazku strany obejítí mohou předpisy o formě k darování potřebné, zmíněný předpis o smlouvách uznávacích vydal.

Než zákon jest uvážiti ještě v jiné souvislosti, t. j. povšimnouti si jest poměru stran se smlouvajících k osobám třetím, speciálně k věřitelům uznatelovým, tedy v souvislosti se zákonem odpůrcím. A po té stránce jest po našem soudě zákon vykládati takto: Zákon z r. 1871 ustanovením svým, ve kterém smlouvy uznávací klade vedle zápůjček, trhu na úvěr atd., a smlouvy, kterými stvrzuje se příjem věna vedle smluv svatebních, podporuje strany práva neznalé, které nepoužily v náležitý čas náležitě formy, t. j. nepoužily notářské formy při uzavření smluv samých a poskytuje tedy na př. manželce, která bez zachování náležité formy

⁶⁾ Jinak vysvětluje nutnost formy notářské v případech nás interessujících *Bežek* na u. m. č. 15. str. 116, tvrdě, že legislativním momentem jest tu snaha, transakce mezi manžely postavit pod veřejnou kontrolu a pod kontrolou touto je udržeti; nezdá se býti pochybným, že tento legislativní prostředek nehověl by kýženému účelu, ježto strany fingovaným transakcím svým zajistí formu notářského aktu opatřiti mohou.

byla poskytla svému manželu peníze, ať credendi ať dotis causa, prostředky, aby mohla ponechat majetek na dále v rukou mužůvých a nemusila se snad někdy domáhati pouhého obohacení, které po případě snad již tu nebude. Zachová-li se dodatečně pro uznání dluhu forma, jaká pro uzavření primerní smlouvy obligční jest předepsána, má tím manželu věřiteli táž posice býti poskytnuta, jako kdyby mezi manžely této formy hned původně při uzavření primerní smlouvy bylo použito.

Nezdá se nám tudíž, že by i tento předpis bránil výsledku prvé získanému, a trváme proto i nyní na tvrzení: Uznánému závazku neexistentnímu lze dle zásad pro *condictio sine causa* platících, odporovati.

Daň rentová.

Přednáška habilitační. Podává Dr. *Drachovský*.

Jak již jméno samo podává, jest to daň stíhající renty (ve finančněprávním slova smyslu), totiž pravidelné požitky plynoucí z nějakého stálého pramene, a to bez přičinění bezprostředního percipientova. Možno tu přejíti od fysiokratického pojmu renty pozemkové až k rentám z uložení kapitálu zápůjčního plynoucím, z pravidla však nikoliv k rentám zvláštnostním plynoucím z výhodného položení, reklamy nebo zvláště příhodného zařízení.

Myšlénka zdanění rent není nikterak nová, a již koncem středověku i počátkem novověku vyskytují se různá povolení k vybírání daní »z kapitálů zápůjčných« (lépe řečeno úroků), a také daně immobilární spočívají z valné části na myšlénce zvláštního zdanění renty nemovitostmi poskytované. Fysiokratism, který jedině na rentě pozemkové svůj system finanční založiti hodlal, shledával odůvodnění takovéto rentové daně ve svém základním názoru o jedině možném čistém výnosu (*produit net*) pozemkovém. Nověji požadováno skonfiskování buď těch rent, jež mají povahu pouhých zisků konjunkturálních, nebo také rent vůbec, jelikož prý jsouce ziskem bezpracným, nemají pro percipienta nižádného oprávnění mravního, a mají tudíž býti vzaty ke krytí potřeb všeobecných když ne docela, aspoň měrou silnější, než jiné prameny daňové. Nehledíme-li k těmto požadavkům radikálním, shledáváno oprávnění ke zvláštní dani rentové, jednak v eventuelní zřejmosti takovéhoho pramene důchodu osobního, a z toho plynoucí možnosti správného uložení; jednak — a to zvláště — ve vyšší způsobilosti percipienta renty (jakožto důchodu *fundovaného*) k nesení veřejných břemen.